

FIGYELŐ

„A hírlap él, megkötni nem engedi magát, sorsa éppoly változatos, mint az emberé”. Lakatos Éva emlékkonferencia, Országos Széchényi Könyvtár, Petőfi Irodalmi Múzeum. A Petőfi Irodalmi Múzeum adott helyt 2015. november 5-én annak a rendezvénynek, amelyen az egy éve elhunyt jeles bibliográfus, Lakatos Éva emléke előtt tisztelegtek egykori kollégák, barátok, pályatársak.

A konferencia bevezető köszöntőiben – E. Csorba Csilla, a Petőfi Irodalmi Múzeum, illetve Tüske László, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója részéről – elhangzott, hogy Lakatos Éva írott bibliográfiai munkásságának mondhatni egyik főműve, a *Magyar irodalmi folyóiratok bibliográfiája* anyagát, éppen a PIM-ben eltöltött rövid egy év alatt gyűjtötte össze; ugyanakkor pályájának hosszú évei az OSZK-hoz kötődtek.

Mint Boka László, az OSZK tudományos igazgatója szekciónyitó szavaiban utalt rá, a szervezők a konferenciát egy későbbi konferenciasorozat nyitányaként tervezték megrendezni.

Az eseményen három szekcióba szerveződtek az elhangzó előadások: irodalomtörténet, személyes megemlékezések és kutatóhely avatása, valamint a bibliográfia szakterülete.

Az első szekció előadói részben a sajtó történetéből merítettek, vagy éppen a korabeli sajtóhírek, sajtóközlemények összegyűjtésére alapozva dolgozták fel választott témájukat. Buda Attila *Mi történt 1929. október 28-án? Osvát Ernő halála és a napisajtó* című, roppant szellemesen szerkesztett és előadott nyitóelőadásában egy, a széles közvélemény érdeklődésére számot tartó esemény, Osvát Ernő öngyilkosságának korabeli híryanagát gyűjtötte össze. Maga a hír egy többször elmondott „oral history”, mely változatokat eredményezett a tudósítások címében és tartalmában, az előadó pedig éppen az eltérések – olykor „költői” túlzások – egymás mellé szerkesztésével világított rá a sajtó működésére, bizonytalanságaira, torzításaira.

Kelevéz Ágnes *Babits Fekete országa, Botrányköből érettségi tétel* címmel az elhíresült vers fogadtatástörténetét rajzolta meg, szintén az újságok, folyóiratok hasábjain megjelent korabeli támadások, kritikák és pozitív hangú megnyilatkozások egymás mellé helyezésével. Az összeállítás arra is rámutatott, hogy az egyes írások, cikkek olvasótól és olvasattól függően mást és mást jelentenek.

A korábban Márai Sándor életmű-bibliográfiáját összeállító Mészáros Tibor „... az újságírás nem árt az írónak; kitűnő iskola és gyakorlat.” (*Néhány gondolat a publicista Márairól*) című előadásában a polgáriró újságírói pályáját mutatta be szövegekkel, idézetekkel, képekkel illusztrálva. Márai, akit fiatalon családja „tiltott” az újságoktól – „modern szemetet kezdedbe vened sem szabad” –, később olyan mesterek nyomába lépett a publicisztika műfajában, mint Ambrus Zoltán a tárcairodalom tekintetében, vagy a több szempontból is mesterének tekintett Krúdy Gyula. Márai „élményszákmányoló életmódban” gyűjtötte a lapokban megjelent írásaihoz az anyagot (Nagy Endre jellemzése), vagyis az élet apró ellesett pillanatai ihlették írásra, és publicisztikai írásait később regényeibe is beemelte.

Vajda Ágnes a könyvtári példányok dedikációinak világába kalauzolt el *Dedikáló művészek – művészi dedikációk, Válogatás a PIM könyvtárának írói hagyatékaiból* címmel tartott előadásában. A dedikációknak sokszor filológiai jelentőségük lehet: időrendet segíthetnek tisztázni, életrajzi

adalékként szolgálhatnak, egy-egy kapcsolat meglétének, vagy minőségének bizonyítékai lehetnek, sőt olykor írásmintául is szolgálhatnak – mint Petőfi aláírása *Tigris és hiéna* című kötetén –, így segítve a hamis(!) dedikációk felismerését.

Dobó Gábor és Szeredi Merse Pál közös előadása – *Avantgárd és folyóirat-kutatás Kelet- és Közép-Európában* – kevésbé a személyes emlékezés kapcsán, inkább – mintegy a stafétabotot átvéve – a sajtóval kapcsolatos új kutatási irányok felmutatása okán hangzott el. A Kassák Múzeum akkor még látható kiállításának (*Jelzés a világba – háború – avantgárd – Kassák, A Tett*, 2015. június 26. – november 8.) kurátorai a kiállítás kapcsán beszámoltak egy nemzetközileg is újonnan formálódó kutatási irány, a 'periodical studies' érdeklődési területéről, módszereiről. Ez a megközelítés a sajtót nem csupán „forrásként”, hanem alapvetően a 19–20. századi társadalom működésének megértéséhez kulcsot adó, kultúráközvetítő jelenséggént értelmezi. A sajtó politikai, gazdasági, társadalmi tényezők beágyazottságában létezik, és mint ilyen, interdiszciplináris kutatások tárgyává válhat, az irodalom-, nyelv-, társadalom- és művészettörténet összekapcsolódásával. A *Tett* kapcsán a kutatók például a kelet-közép-európai avantgárd helyi kontextusaival és nemzetközi kapcsolati hálóiival, illetve annak analizisével foglalkoztak. A 'periodical studies' eredményeinek prezentálásában hangsúlyos szerepet kapnak a napjainkban egyre elterjedtebb vizualizációs technikák, például az infografika.

Bényei Miklós egy klasszikus sajtótörténeti dolgozattal – *Egy elveszettnek hitt néplap, a Falusi Könyvtár* – tisztelgett Lakatos Éva emléke előtt. A Berettyóújfaluban az 1870–1880-as években megjelent, *Falusi Könyvtár* című hetilap története bepillantást engedett a kiegyezés utáni, kelet-magyarországi vidék anyagi és szellemi viszonyaiba. A lap szerkesztői a környékbeli nagyvárosok – Debrecen, Nagyvárad – világi és egyházi értelmiségéből kerültek ki, magának a lapnak kiadója polgárosuló debreceni civis, aki a néplapok műfajának akkori érdektelensége mellett is bízott a lapalapítás sikerében. A tartalom a szépirodalomtól a politikáig széles tárgykört ölelt fel, de az olvasóközönség igényeinek megfelelően a gazdaszat szakterületén túl egészen a csecsemőgondozásig, vagy akár a végrendeletírás „útmutatójáig” közölt írásokat, emellett pedig rejtvények, tréfák, fejtörők is színesítették a lapot. Bár a hetilap mintegy évtizedes megjelenés után terjesztési nehézségek miatt megszűnt, szerepe mégis jelentős a hazafias érzés és a műveltség helyi terjesztése miatt. Az előadás könyvészeti szempontból is tartalmazott érdekességet – és ezzel kapcsolódott Lakatos Éva személyéhez is –, miszerint a bibliográfusok számára a lap hosszú ideig csak említésből volt ismeretes. A meglévő példányok egybekötve – mind Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban, mind Debrecenben, a Méliusz Juhász Péter Könyvtárban – a könyvvállományban elhelyezve és könyvként katalogizálva várták felfedezésüket, melyben éppen Lakatos Évának is szerepe volt.

A második szekcióban az Országos Széchényi Könyvtár-beli egykori kollégák személyes hangú visszaemlékezései idézték meg Lakatos Éva emlékét, melyekből kirajzolódott, hogy mint ember, mint kutató, mint munkatárs és – nem utolsó sorban – mint *nő* milyen nagy hatással volt környezetére, mennyi tanítást és inspirációt adott át a vele kapcsolatba kerülőknek. Borsos Attila így emlékezett: „minden munkám ötlete Tőle származik”; Hegedűs Krisztina megidézte a Lakatos Évára jellemző tárgyakat: szék, írógép, írógépszalag és cédulák, de megtudhattuk azt is, mennyire szerette, ha fiatalok vették körül, akiket taníthatott a hírlapok ismeretére és szeretetére; Kocsy Anikó pedig magának a *Hírlaptárnak* a történetét elevenítette fel, azét a szellemi közegét, amely Lakatos Évát útjára bocsátotta. A rendezvény ezen pontján került sor a „kutatóhely-avatásra”: a második szekció előadásai után a PIM könyvtárában felavatták azt a kutatóasztalt, amely ezentúl Lakatos Éva nevét viseli.

A harmadik szekcióban a bibliográfia szakterületén tevékenykedő, vagy olyan kutatók szólaltak föl, akiknek tudományterületéhez kapcsolódóan maga Lakatos Éva állított össze bibliográfiát. Vass Johanna *Bibliográfia és sajtótörténet* című előadásának első felében felidézte, hogy a sajtóbibliog-

ráfiai tevékenység időről időre annak köszönhető előtérbe kerülését és megélénkülését, amikor maguk a sajtótörténeti kutatások is fellendültek. Az előadás második részében az előzőekben említett, a két háború között megalakult *Sajtótudományi Társaság* programja által kijelölt kutatási területek egyikéhez illeszkedő témában, a sajtótermékek olvasóközönséghez való eljuttatásában mutatott rá új kutatási lehetősége. A lapterjesztésben fontos szerepet játszó posta a 19. század második felében építette ki mozgóposta-hálózatát, melynek kiszélesedése minden bizonnyal fontos szerepet játszott az olvasóközönség növekedésében, illetve a sajtótermékek példányszámainak alakulásában.

Míg Rózsa Mária – akinek dolgozatát az előadó távollétében Deák Eszter olvasta fel – *Magyarországi német nyelvű sajtótörténeti kutatásaim és Lakatos Éva* címmel a *Deutschsprachige Presse in Ungarn, 1921–2000* című bibliográfia összeállítása során végzett kutatásokban nyújtott segítő közreműködés okán emlékezett a megidézetre, addig Sirató Ildikó *Színház-szociológia és színház-történet a sajtó tükrében*, Lakatos Éva *színházi sajtóbibliográfiájának apológiája* című előadásában saját szakterületének, a magyarországi színház-történetnek a bibliográfiáját méltatta.

Thuróczy Gergely szórakoztató előadás keretében sorakoztatta az egyébként nélkülözhetetlen életrajzi forrásokban, a lexikonokban található „személytöbbszörözéseket” bemutató példákat. A *Lexikonok pörsenése, avagy hová kapjon a bibliográfus – szócikk-duplumok, redundancia, adatszóródás* címmel elővezetett összeállítás Szinnyi József és Gulyás Pál többkötetes munkáiból szemezgetett a magyarosított nevű, férjhez ment, különböző írásmóddal felvett, stb. szerzők szócikkei közül. A tanulságos példatár a Petőfi Irodalmi Múzeum adatbázisainak, de elsősorban a *Magyar Életrajzi Index* forrásainak az elektronikus feldolgozása és adatbázisba szerkesztése közben gyűlt össze.

A konferencia utolsó előadását Palkó Gábortól hallhattuk, – *(Sajtó)bibliográfiák és tudományos szövegkiadások integrációja a digitális térben* – melyben az előadó az interneten elérhetővé tett elektronikus kiadványok nyújtotta új kutatási lehetőségekre világított rá. Az egyes művek, szövegek közötti összekapcsolódás lehetőségei újabb és újabb összefüggések felfedezéséhez vezethetnek, illetve a megváltozott mediális közegbe került szövegek maguk is újabb olvasatot kínálhatnak.

Ez a gondolat mintegy a konferencia címéül vett idézetre való reflexióként is olvasható, miszerint „*a hírlap él, megkötni nem engedi magát*”, másképpen: a múlandó sajtótermékek a kutatás örök tárgyául szolgálhatnak majd a jövőben is.

Az esemény előadásai a későbbiekben a Videotoriumban is megtekinthetők lesznek.

VASS JOHANNA